

**Odpowiedzialność**  
**za negowanie zbrodni**  
**międzynarodowych**

pod redakcją

**Patrycji Grzebyk**



# **Odpowiedzialność**

## **za negowanie zbrodni**

### **międzynarodowych**



LECIE

---

INSTYTUTU WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI



**Odpowiedzialność**

**za negowanie zbrodni**

**międzynarodowych**

**pod redakcją**

**Patrycji Grzebyk**



Współfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

RECENZENCI *dr hab. Leszek Wieczorek, prof. UJK*  
*dr hab. Mariusz Nawrocki, prof. US*

OPRACOWANIE REDAKCYJNE *Zuzanna Guty*

PROJEKT OKŁADKI *Tomasz Smółka*

Na okładce wykorzystano fotografię Philippe Ramakers z Unsplash

SKŁAD, ŁAMANIE *Mateusz Miernik*

Copyright © by Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2020

ISBN 978-83-66344-44-0

WYDAWNICTWO INSTYTUTU WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

ul. Krakowskie Przedmieście 25, 00-071 Warszawa

SEKRETARIAT tel.: (22) 630-94-53, fax: (22) 630-99-24, e-mail: wydawnictwo@iws.gov.pl

DRUK, OPRAWA „Elpił”, ul. Artyleryjska 11, 08-110 Siedlce

# Spis treści

Wstęp 9

## Część I. Negowanie i prawo pamięci

AGNIESZKA BIEŃCZYK-MISSALA

**Przyczyny i konsekwencje negacjonizmu 17**

CHARIS PAPACHARALAMBOUS

**Inkryminacja negacjonizmu:  
implikacje doktrynalne i filozoficzno-prawne 27**

## Część II. Negowanie zbrodni międzynarodowych a prawa człowieka

PIERGIUSEPPE PARISI

**Obowiązek kryminalizacji denializmu historycznego  
w wielopoziomym systemie praw człowieka 39**

MARCIN GÓRSKI

**Sztuka negacjonizmu. Odnajdowanie równowagi  
pomiędzy wolnością ekspresji artystycznej a prawem  
do prawdy? 53**

IRENEUSZ C. KAMIŃSKI

**Debata na temat historii a Europejska Konwencja  
Praw Człowieka 65**

ALEKSANDRA GLISZCZYŃSKA-GRABIAS

**Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka  
wobec totalitarnej przeszłości Europy – wybrane przykłady 81**

ALEKSANDRA MĘŻYKOWSKA

**Skargi dotyczące zniekształcania historii – ochrona dóbr  
osobistych pokrzywdzonych w przestępstwach negacjonizmu  
w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka 89**

### **Część III. Odpowiedzialność za negowanie w porządkach krajowych**

ALEXANDER TSEKIS

**Cenzurowanie wypowiedzi o ludobójstwie a prawa  
dotyczące negowania zbrodni ludobójstwa 105**

LUKASZ POHL

KONRAD BURDZIAK

**Negacjonizm a polskie prawo karne –  
rozważania dogmatycznoprawne 119**

BOGUSŁAW LACKOROŃSKI

**Cywilnoprawna ochrona dobrego imienia Rzeczypospolitej  
Polskiej i Narodu Polskiego (art. 53o–53q ustawy o Instytucji  
Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko  
Narodowi Polskiemu) 133**

KLAUS BACHMANN

**Prawo cywilne a nowelizacja niemieckich  
i polskich praw pamięci 161**



MATTHIAS FAHRNER

**Powrót do korzeni. Zobowiązania do karania negacjonizmu  
w Niemczech 173**

VERONIKA BÍLKOVÁ

**Doświadczenia Czech w karaniu negacjonizmu 189**

TAMÁS HOFFMANN

**Penalizacja negacjonizmu w węgierskim prawie karnym  
Teoria i praktyka 201**

ANDRII NEKOLIAK

**Regulowanie pamięci poprzez odpowiedzialność za denializm  
historyczny: sprawa nieprawomocnych norm na Ukrainie 213**

NEDŽAD SMILAGIĆ

**Negacjonizm a masowe akty okrucieństwa w byłej Jugosławii –  
prawo karne i rozważania na temat sprawiedliwości okresu  
przejściowego 219**

GRAŻYNA BARANOWSKA

**Penalizacja wypowiedzi o przeszłości w Turcji 243**

DIMITRIOS KAGIAROS

VASSILIS P. TZEVELEKOS

**Znaczenie praktyki państwowej w kształtowaniu  
międzynarodowych standardów dotyczących konfliktu wolności  
słowa z zakazem negacjonizmu  
Wkład greckiego porządku prawnego 253**

ATHANASIOS CHOULIARAS

**Kryminalizacja negacjonizmu w Grecji  
Wybory legislacyjne i zastosowanie w sądownictwie 285**

## **Sprawozdanie**

BARTŁOMIEJ KRZAN

KAROLINA WIERCZYŃSKA

**Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej  
„The Punishment of Negationism Memory Law – International  
Crimes and the Problem of the Denial” 297**

**Bibliografia 307**

**Noty biograficzne 325**

# Penalizacja negacjonizmu w węgierskim prawie karnym Teoria i praktyka

## 1. Wprowadzenie

Odpowiedzialność karna za negowanie zbrodni reżimów totalitarnych jest na Węgrzech ściśle powiązana z bardzo odmiennymi wizjami politycznymi przeszłości i teraźniejszości. Stosowny przepis prawny, który początkowo miał wymiar symboliczny i dotyczył jedynie negowania Holokaustu, został uchwalony w 2010 r. jako jeden z ostatnich aktów prawnych ustępującego rządu socjalistycznego; natychmiast jednak jego treść została rozszerzona na negowanie zbrodni popełnionych przez reżim komunistyczny. W niniejszym artykule przedstawiono najpierw krótkie omówienie historii legislacyjnej tego przepisu prawnego, a następnie poruszono kwestię niektórych ze spornych pod względem teoretycznym i praktycznym trudności w jego stosowaniu. Na koniec zbadano, w jaki sposób przepis prawnokarny zakazujący negowania zbrodni reżimów autorytarnych jest faktycznie stosowany w praktyce.

## 2. Historia legislacyjna regulacji prawnej dotyczącej negowania zbrodni reżimów autorytarnych w węgierskim prawie karnym

W historii regulacji prawnych dotyczących negowania zbrodni reżimów autorytarnych w węgierskim prawie karnym można wyróżnić dwa okresy, na które silny wpływ miały względy polityczne. Początkowo, przez bardzo krótki czas, obowiązywało prawo nadane przez ustępujący rząd socjalistyczny, który ustanowił przestępstwo publicznego negowania Holokaustu.

Od 2010 r., gdy władzę objął obecny rząd Fideszu, węgierskie prawo karne penalizuje publiczne negowanie zbrodni popełnionych przez reżim nazistowski i komunistyczny.

## 2.1. Kryminalizacja publicznego negowania Holokaustu

W latach 2006–2010 lewicowy rząd koalicyjny szybko stracił poparcie polityczne, co zbiegło się w czasie z dojściem do władzy skrajnie prawicowego nacjonalistycznego ugrupowania Jobbik. Politycy tej partii wielokrotnie atakowali rząd za to, że nie walczy z *cygańską przestępczością*. Często też negowali, wyśmiewali lub umniejszali Holokaust. Powołali także do życia organizację paramilitarną o nazwie Gwardia Węgierska, której członkowie dopuszczali się czynów zastraszania ludności romskiej i osób postrzeganych jako wrogów ugrupowania Jobbik – aczkolwiek nie uciekali się do stosowania przemocy fizycznej.

Dotychczasowa doktryna konstytucyjna była przeważnie przeciwna kryminalizowaniu negowania Holokaustu, co wynikało z wyznawania silnie zakorzenionej koncepcji wolności słowa opartej na orzeczeniu Węgierskiego Trybunału Konstytucyjnego nr 30/1992. Głosiło ono, że *prawo do swobodnego wyrażania opinii chroni owe opinie niezależnie od ich wartości i zgodności z prawdą*<sup>1</sup>, utrzymując jednocześnie, że kryminalizacja negowania Holokaustu stanowi niepotrzebne ograniczenie prawa do wolności wyrażania wypowiedzi przy braku naruszenia innych praw podstawowych<sup>2</sup>. Jednakże działalność partii Jobbik oraz inne zajścia (takie jak zlot neonazistów w Zamku Buda 18 kwietnia 2009 r.) ostatecznie doprowadziły do przedłożenia przez rząd projektu ustawy kryminalizującej publiczne negowanie Holokaustu<sup>3</sup>. Projekt ustawy został ostatecznie wycofany w wyniku zaciekłych debat dotyczących jego metodologii, a w szczególności sposobu określenia liczby ofiar<sup>4</sup>.

<sup>1</sup> Orzeczenie Węgierskiego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 1992 r., nr 30/1992.

<sup>2</sup> Por. A. Koltay, *A holokauszt-tagadás büntethetősége és a véleménynyilvánítás szabadsága*, „Magyar Jog” 2004, no. 4, s. 220–231.

<sup>3</sup> Projekt ustawy nr T/9861.

<sup>4</sup> Zob. G. Bárándy, *A nemzetiszocialista és kommunista rendszerek büneinek nyilvános tagadása, avagy a Holokauszt tagadása?*, [w:] *Örökség és büntetőjog – Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére*, red. E. Belovics, E. Tamási, Z. Varga, B. Imre, Budapest 2011, s. 92.

27 stycznia 2010 r. Attila Mesterházy, lider frakcji parlamentarnej Partii Socjalistycznej i jej kandydat na premiera podczas wyborów parlamentarnych w 2010 r., przedstawił w parlamencie nowy projekt ustawy<sup>5</sup>. Nowa wersja prezentowała znacznie zmienione podejście prawne, skupiała się nie tylko na negowaniu lub podawaniu w wątpliwość Holokaustu jako faktu historycznego, ale również na wynikającym z tego naruszeniu godności ofiar. Projekt ustawy został przyjęty 22 lutego 2010 r., w ostatnim dniu sesji parlamentarnej przed wyborami powszechnymi, jako ustawa XXXVI z 2010 r. o zmianie ustawy IV z 1978 r. o Kodeksie karnym. Wprowadzała ona nowe przestępstwo *Publicznego negowania Holokaustu* w art. 269 węgierskiego Kodeksu karnego w części zatytułowanej *Przestępstwa przeciwko spokojowi publicznemu*, stanowiąc że:

кто publicznie narusza godność ofiar Holokaustu przez negowanie, podawanie w wątpliwość lub umniejszanie faktu Holokaustu, popełnia czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności do lat trzech.

Oficjalna nota wyjaśniająca Ministra Sprawiedliwości dołączona do projektu ustawy uzasadniała jego ustanowienie koniecznością skuteczniejszego zwalczania przestępstw wynikających z nienawiści. Nota ta wyraźnie przywoływała art. 1 lit. d) Decyzji ramowej Rady Unii Europejskiej z 2008 r. w sprawie zwalczania niektórych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych<sup>6</sup>. Cytowany przepis nakłada na wszystkie państwa członkowskie obowiązek zapewnienia karalności czynów popełnianych umyślnie, obejmujących:

publiczne aprobowanie, negowanie lub rażące pomniejszanie zbrodni określonych w art. 6 Karty Międzynarodowego Trybunału Wojskowego załączonej do porozumienia londyńskiego z dnia 8 sierpnia 1945 roku, a skierowanych przeciwko grupie osób, którą definiuje się według rasy, koloru skóry, wyznawanej religii, pochodzenia albo przynależności narodowej lub etnicznej, lub przeciwko członkowi takiej grupy, jeśli czyny takie mogą podburzać do przemocy lub wzbudzać nienawiść skierowaną przeciwko tej grupie lub jej członkowi.

<sup>5</sup> Projekt ustawy nr T/11705.

<sup>6</sup> Decyzja ramowa Rady 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych.

Co ciekawe, nota wyjaśniająca nie przywoływała art. 1 lit. c) Decyzji ramowej, który określał środki zapewnienia karalności w zakresie *publicznego aprobowania, negowania lub rażącego pomniejszania zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni wojennych w rozumieniu art. 6, 7 i 8 statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego*. Zmusiłoby to ustawodawcę do znacznego rozszerzenia zakresu stosowania nowego przepisu prawnego nie tylko w odniesieniu do negowania Holokaustu, ale na wiele innych sytuacji. Można przypuszczać, że z punktu widzenia polityki byłoby to mniej korzystne dla rządu socjalistycznego przed nowymi wyborami do parlamentu. Być może w tym osobliwym zaniechaniu odegrał także rolę ten fakt, że pomimo ratyfikacji rzymskiego statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, Węgry nie wprowadziły jego postanowień w życie.

Mimo to nawet tekst przyjętej ustawy był bardzo niejasny, ponieważ nie definiował terminu „ofiary Holokaustu”, których godność miało to prawo chronić<sup>7</sup>. W wąskim rozumieniu takimi ofiarami były oczywiście tylko osoby bezpośrednio dotknięte Holokaustem i w takim przypadku ten przepis nie byłby stosowany po śmierci ostatniego ocalałego z Zagłady. Jednak potomkowie osób, które przeżyły Holokaust, mogliby także zostać uznani za takie ofiary, ponieważ trauma u osób będących potomkami ofiar w drugiej i trzeciej generacji jest dobrze udokumentowana w literaturze psychologicznej<sup>8</sup>. Co więcej, przepis ten miał zastosowanie tylko do negowania, podawania w wątpliwość i pomniejszania, tzn. publiczne aprobowanie Holokaustu nie było karalne.

<sup>7</sup> Zob. analizę projektu ustawy przygotowaną przez Węgierską Unię Swobód Obywatelskich (TASZ). A Társaság a Szabadságjogokért jogvédő szervezete véleménye A büntető törvénykönyv módosítására vonatkozó T/11705 számú törvényjavaslatról (Budapeszt, 11 lutego 2010 r.) [https://tasz.hu/files/tasz/imce/TASZ\\_allaspon\\_tk\\_T11705.pdf](https://tasz.hu/files/tasz/imce/TASZ_allaspon_tk_T11705.pdf) [dostęp: 10.10.2019].

<sup>8</sup> Zob. np. M. Scharf, *Long-Term Effects of Trauma. Psychosocial Functioning of the Second and Third Generation of Holocaust Survivors*, „Development and Psychopathology” 2007, vol. 19, s. 603–622.

## 2.2. Kryminalizacja publicznego negowania zbrodni nazistowskich i komunistycznych

W wyborach parlamentarnych w kwietniu 2010 r. prawicowa partia Fidesz zdobyła większość 2/3 mandatów w Zgromadzeniu Narodowym. Fidesz uznał swoje wielkie zwycięstwo wyborcze za początek nowej ery tzw. „systemu narodowej współpracy”, ogłaszając, że *Węgry odzyskały prawo i zdolność do samostanowienia dzięki udanej rewolucji przy urnach wyborczych*<sup>9</sup>. Jednym z głównych założeń nowej ery było potępienie komunizmu zapisane w nowej Ustawie Zasadniczej przyjętej w 2011 r., której cały jeden artykuł dotyczył nielegalności i zbrodniczego charakteru reżimu komunistycznego. Artykuł U) podkreślał, że:

Węgierska Socjalistyczna Partia Pracy i jej prawni poprzednicy, jak również inne organizacje polityczne utworzone w duchu ideologii komunistycznej i wobec niej służebne, były organizacjami zbrodnicznymi, a na przywódcach ciąży niepodlegająca przedawnieniu odpowiedzialność za:

f) metodyczne niszczenie tradycyjnych wartości europejskiej cywilizacji;

Jak można było się spodziewać, nowy rząd nie marnował czasu i przełożył powyższe orzeczenie na prawo karne poprzez rozszerzenie zakresu stosowania przepisu dotyczącego publicznego negowania Holokaustu. 17 maja 2010 r., zaledwie trzy dni po pierwszej sesji nowego parlamentu, przedłożono projekt ustawy zmieniającej to prawo poprzez kryminalizację publicznego negowania zbrodni nazistowskich i komunistycznych, a poprawka została przyjęta 8 czerwca 2010 r.<sup>10</sup> Art. 269 węgierskiego Kodeksu karnego zmienił nazwę na *Publiczne negowanie zbrodni reżimów narodowosocjalistycznych i komunistycznych*. Nowe prawo stanowiło, że:

kto publicznie neguje, pomniejsza lub próbuje usprawiedliwiać zbrodnię ludobójstwa i inne czyny przeciwko ludzkości popełnione przez reżimy

<sup>9</sup> Polityczna deklaracja o współpracy narodowej Węgierskiego Zgromadzenia Narodowego z 16 czerwca 2010 r., [https://www.parlament.hu/irom39/00047/00047\\_e.pdf](https://www.parlament.hu/irom39/00047/00047_e.pdf) [dostęp: 1.10.2019].

<sup>10</sup> Ustawa LVI z 2010 r.

narodowosocjalistyczne i komunistyczne popełnia czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności do lat trzech.

Oficjalna nota wyjaśniająca Ministra Sprawiedliwości głosiła, że poprawka była konieczna po to, żeby *zbrodnie i ofiary reżimów totalitarnych były mierzone tak samo* i przywoływała przyjętą praktykę węgierskiego trybunału konstytucyjnego, który nie stosował rozróżnienia pomiędzy środkami prawnokarnymi chroniącymi godność ofiar nazizmu i komunizmu.

Nowy przepis prawny, który pozostał niezmienny nawet po przyjęciu w 2012 r. nowego węgierskiego Kodeksu karnego zgodnie z art. 333<sup>11</sup>, istotnie naprawił niektóre aspekty poprzedniej normy, takie jak jej wąski zakres i nieuwzględnienie kryminalizacji publicznego aprobowania lub pochwalania zbrodni reżimów autorytarnych. Mimo to niektóre z jego aspektów nadal pozostały problematyczne.

Nie jest jasne, dlaczego zakres stosowania tego przepisu prawnego jest ograniczony do zbrodni nazistowskich i komunistycznych. Takie ograniczenie dopuszcza negowanie, a nawet pochwalanie zbrodni popełnionych przez węgierskie dyktatury autorytarne – np. zbrodnie popełnione między 1919 a 1944 rokiem pod rządami Horthy'ego – lub w innych zakątkach świata, o ile nie zostały popełnione przez dyktaturę nazistowską lub komunistyczną, np. podczas wojny domowej w Bośni. Co więcej, sformułowanie *inne czyny popełnione przeciwko ludzkości* nie było całkowicie zgodne ze *zbrodniami przeciwko ludzkości* i tym samym rodziło niepewność co do stosowania tego prawa<sup>12</sup>.

<sup>11</sup> Ustawa C z 2012 r. o węgierskim Kodeksie karnym (weszła w życie z dniem 1 lipca 2013 r.).

<sup>12</sup> W większości węgierskiej literatury zakłada się, że to sformułowanie było tylko błędem kodyfikacyjnym i że ustawodawca wyraźnie miał na myśli zbrodnie przeciwko ludzkości. Zob. np. E. Mezölaki, *A köznyugalom elleni bűncselekmények*, [w:] *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*, red. K. Karsai, I. Hegedüs, Budapest 2013, s. 695. Jednak niektórzy badacze zwracali uwagę na brak normatywnej jasności. Zob. F. Sántha, *A köznyugalom elleni bűncselekmények*, [w:] *Magyar büntetőjog különös rész*, red. I. Görgényi, Budapest 2013, s. 463.



### 3. Orzeczenie Węgierskiego Trybunału Konstytucyjnego nr 16/2013

20 czerwca 2013 r. Węgierski Trybunał Konstytucyjny podjął próbę wyjaśnienia znaczenia i zakresu stosowania przepisu prawnego dotyczącego publicznego negowania zbrodni popełnionych przez reżimy nazistowskie i komunistyczne. Opierając się na interpretacji tekstu, stwierdził on, że

przedmiotem przestępstwa negowania zbrodni nazistowskich i komunistycznych nie są wyłącznie czyny, które stanowią ludobójstwo i zbrodnie przeciwko ludzkości zgodnie z prawem międzynarodowym i krajowym, ale również – biorąc pod uwagę tytuł ustawy oraz to, że przepis prawny mówi o działaniach przeciwko ludzkości, a nie przestępstwach – wszystkie przerażające czyny o wadze podobnej do ludobójstwa i zbrodni przeciwko ludzkości, które są ogólnie uznane za fakty historyczne i zostały popełnione podczas panowania dyktatury nazistowskiej i komunistycznej<sup>13</sup>.

Zdaniem Trybunału terminy „ludobójstwo i inne czyny przeciwko ludzkości” dotyczyły wagi popełnionych zbrodni, a nie ich dokładnego sklasyfikowania zgodnie z międzynarodowym i krajowym prawem karnym, ponieważ

Podczas napiętej sytuacji w polityce światowej okresu Zimnej Wojny mocarstwa zachodnie – co zrozumiałe – były znacznie bardziej „ostrożne” w ocenie i „uznawaniu za przestępstwa” wydarzeń mających miejsce podczas panowania reżimów komunistycznych, niż to miało miejsce po II Wojnie Światowej w odniesieniu do zbrodni nazistowskich. Dlatego niektóre zbrodnie popełnione podczas panowania dyktatury komunistycznej są „trudne”, a nawet niemożliwe do interpretacji – pod względem prawnym – przy użyciu terminologii prawa międzynarodowego lub krajowego prawa karnego. W związku z tym ustawodawca, oprócz kategorii ludobójstwa jako przestępstwa na mocy międzynarodowego i krajowego prawa karnego, zdefiniował jako czyn zabroniony

---

<sup>13</sup> Orzeczenie Węgierskiego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 czerwca 2013 r., nr 16/2013, § 20 wyroku.

inne czyny przeciwko ludzkości, po to by „objąć” ustawą także zbrodnie komunistyczne.

Trybunał Konstytucyjny doszedł zatem do wniosku, że *inne czyny przeciwko ludzkości to zbrodnie, które ze względu na swoją wagę są podobne do ludobójstwa i dlatego wymagają podobnego traktowania*<sup>14</sup>. W orzeczeniu stwierdza się ponadto, że to, czy takie zbrodnie „zdaniem cywilizowanego świata” są „zbrodniami historycznymi” o podobnej wadze do ludobójstwa, musi ustalić sędzia sądu karnego w danym postępowaniu sądowym<sup>15</sup>.

Zdaniem sędziów konstytucyjnych ustalenie tego nie przysparza trudności, ponieważ – jak twierdzą – takie wydarzenia historyczne stanowią *prawdy absolutne*, których ochrona leży w interesie *kultury europejskiej i uniwersalnej mającej wpływ na europejski rozwój prawny i społeczny*<sup>16</sup>. Innymi słowy, są one poza dyskusją. Niemniej Trybunał Konstytucyjny nadal ogranicza zakres stosowania tego przepisu prawnego, podkreślając, że czyny zabronione, choć mają charakter niematerialny, muszą nosić znamiona czynów zakłócających spokój publiczny.

Dlatego tylko te czyny podpadają pod zakres czynów zabronionych, które – niezależnie od ich faktycznego skutku lub innych konsekwencji – mogą obiektywnie wywoływać gniew lub oburzenie wśród osób przywiązanych do wartości uznanych i chronionych przez prawo podstawowe, tj. gdy osiągną taki poziom społecznego zagrożenia, w którym interwencja państwa jest nieunikniona<sup>17</sup>.

#### 4. Przestępstwo publicznego negowania zbrodni nazistowskich i komunistycznych w praktyce sądowej

Przestępstwo publicznego negowania zbrodni popełnionych przez reżimy nazistowskie i komunistyczne jest ścigane prawie wyłącznie w odniesieniu

<sup>14</sup> Tamże, § 21 wyroku.

<sup>15</sup> Tamże, § 22 wyroku.

<sup>16</sup> Tamże, § 23 wyroku.

<sup>17</sup> Tamże, § 26 wyroku.

do Holokaustu. Pierwszy wyrok skazujący w takiej sprawie zapadł w styczniu 2013 r.; wyrokiem sądu oskarżony został skazany na 18 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu i zmuszony do odwiedzenia Centrum Pamięci o Holokauście w Budapeszcie za to, że podczas demonstracji opozycji 23 października 2011 r. trzymał transparent z napisem w języku hebrajskim: „Shoah nigdy nie miało miejsca”<sup>18</sup>. W marcu 2016 r. jeden z polityków partii Jobbik został ukarany grzywną za rzucanie obelg pod adresem Holokaustu w styczniu 2014 r. podczas wydarzenia upamiętniającego węgierskie ofiary II wojny światowej<sup>19</sup>. Większość dotychczasowych spraw dotyczyła jednak osób, które w mediach społecznościowych zamieściły komentarze negujące, a nawet pochwalające Holokaust. Średnio każdego roku ma miejsce mniej niż 30 takich spraw<sup>20</sup>. Sprawy te oczywiście nie przysparzają wielkiej trudności sędziom, ponieważ Holokaust jest powszechnie uznanym faktem historycznym, a stwierdzenia go negujące nie mieszczą się w kategorii potencjalnie kontrowersyjnej debaty naukowej lub swobody wypowiedzi artystycznej.

Niemniej jednak ustalenie, czy wypowiedzi dotyczące dyktatur komunistycznych spełniają wyjątkowo wysoki próg negowania, pomniejszania lub usprawiedliwiania czynów o wadze *podobnej do ludobójstwa* jest oczywiście znacznie bardziej problematyczne. Nic dziwnego, że w ciągu sześciu lat od przyjęcia rzeczonyj ustawy miał miejsce tylko jeden przypadek wszczęcia takiego postępowania w sprawie wypowiedzi publicznych Béli Biszku. Biszku pełnił funkcję ministra spraw wewnętrznych w latach 1957–1961, w okresie pokazowych procesów i późniejszych egzekucji uczestników Rewolucji 1956. 4 sierpnia 2010 r. w programie węgierskiego kanału państwowego Duna TV stwierdził on, że wydarzenia z 1956 r. nie były rewolucją, lecz kontrrewolucją, że postępowanie sądowe przeciwko rewolucjonistom miało podstawę prawną, ponieważ *dopuszcili się wykroczeń, że walka w obronie reżimu była słuszna*, a następnie nazwał te wydarzenia *tragedią narodową*. Jego sprawa stała się *cause célèbre*, a rząd Fideszu nawet przyjął ustawę CCX z 2011 r. nieformalnie zwaną jako Lex Biszku, której celem było rozstrzygnięcie zamieszania

<sup>18</sup> [https://index.hu/belfold/2013/01/31/auschwitzu\\_latogatasra\\_koteleztek/](https://index.hu/belfold/2013/01/31/auschwitzu_latogatasra_koteleztek/) [dostęp: 20.09.2019].

<sup>19</sup> <http://zsido.com/agoston-tibort-jogerosen-elitelek-holokauszttagadas-miatt/> [dostęp: 22.09.2019].

<sup>20</sup> G. Skoda, *A szimbolikus jogalkotás a büntetőjogban*, „Pro Futuro” 2018, vol. 7, s. 184.

związanego ze stosowaniem w węgierskim systemie prawnym przepisu dotyczącego zbrodni przeciwko ludzkości, a także penalizacja zwykłych przestępstw popełnionych w czasach komunizmu<sup>21</sup>.

Wyrok sądu pierwszej instancji w Budapeszcie bazował na podejściu reprezentowanym przez Węgierski Trybunał Konstytucyjny i stwierdzał, że wypowiedzi Biszku były ściśle powiązane z ideologią i okresem komunizmu oraz osiągnęły „próg”, który swoją skalą i wagą dorównuje zbrodni ludobójstwa i dotyczy historycznej zbrodni, która zdaniem cywilizowanego świata ma podobną wagę i dlatego jest podobnie oceniana. Sam w sobie fakt publicznego negowania procesów pokazowych oraz wielokrotne aluzje, że niezależne „suwerenne” sądy rozpatrywały sprawy wyłącznie zgodne z obowiązującym prawem, stanowią fakty prawne przestępstwa. Powszechnie wiadomo – a ponieważ oskarżony był jednym z głównych twórców reżimu, to jest tego świadomy – że skazano kilka tysięcy niewinnych osób, tym samym okaleczając psychicznie ich i ich rodziny, a kilkaset skazano na śmierć i stracono. Co więcej, w tym samym okresie z powodu wydarzeń roku 1956 kilka tysięcy ludzi musiało opuścić kraj, znaleźć schronienie za granicą i tam na nowo budować swoje życie. Pomniejszanie znaczenia tych faktów i próba ich usprawiedliwienia przez oskarżonego są także sprzeczne z prawnymi faktami popełnienia przestępstwa (nawet jeśli byłoby trudno oczekiwać, że Biszku jako były minister spraw wewnętrznych będzie twierdził inaczej)<sup>22</sup>.

Można w tym miejscu postawić pytanie, w jakim stopniu powstanie węgierskie z 1956 r. dorównuje zbrodni ludobójstwa, jednakże węgierskie sądy nigdy ostatecznie nie udzieliły na nie odpowiedzi, ponieważ Biszku zmarł w 2016 r., przed zakończeniem procesu.

---

<sup>21</sup> Węgry, Ustawa CCX z 2011 r. o kryminalizacji zbrodni przeciwko ludzkości i wyłączeniu przedawnienia oraz ściganiu pewnych zbrodni popełnionych w okresie panowania dyktatury komunistycznej. Więcej na temat węgierskich przepisów prawnych zob. T. Hoffmann, *Crimes Against The People – A Sui Generis Socialist International Crime?*, „Journal of the History of International Law” 2019, vol. 21, no. 2, s. 299–329.

<sup>22</sup> Wyrok Sądu Rejonowego w Budapeszcie z 17 grudnia 2015 r., nr 25.B.766/2015/117, s. 167.

## 5. Zakończenie

Kryminalizacja publicznego negowania zbrodni reżimów autorytarnych to kwestia, na którą bardzo duży wpływ mają polityka, odmienne koncepcje historii oraz brak zdecydowanego rozliczenia z autorytarną przeszłością Węgier w XX w. Dopóki problemy te nie zostaną rozwiązane, dopóty ten przepis prawny będzie jedynie symboliczną deklaracją, że Węgry opowiadają się za tym, by *wszystkie dyktatury oceniać tak samo*. Biorąc jednak pod uwagę utrzymujące się wątpliwości co do tego, czy dyktatura komunistyczna była równie zła jak reżim narodowosocjalistyczny oraz niemożność zastosowania tego przepisu do zbrodni popełnionych przez inne systemy totalitarne, trudno sobie wyobrazić, aby ten przepis prawny kiedykolwiek osiągnął zamierzony cel.